

Європейська перспектива з присмаком і запахом пропан-бутану

Юлія ЦИРФА

Незважаючи на воєнну агресію з боку Росії, її постійний економічний та дипломатичний тиск, українці зрештою дочекалися чергового кульмінаційного моменту в історії нашої держави. Справді, ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 16 вересня 2014 року стала тим «поворотним пунктом» державного розвитку, котрий не тільки об'єднав у країну, а й створив умови для спільних політичних зрушень її керманців. Семирічний багатостраждальний для всього народу марафон з підготовки документа таки завершився його схваленням 355 народними депутатами України (із 381 присутнього в сесійній залі Верховної Ради).

2

Однак, на жаль, ані синхронність ратифікації угоди вітчизняним і Європейським парламентами, ані цілкова підтримка цього кроку українським суспільством так і не зняли з порядку денного низки застережень, які все ще існують у рамках Євросоюзу в контексті безпрецедентного поглиблення співробітництва з Україною. Процедура обговорення тексту документа (включно з поетапним підписанням його політичної й економічної частин) та результати голосування в ЄП чітко довели факт наявності сильного проросійського лобі в структурі наднаціональних органів ЄС, а також потужного впливу Москви на зовнішню політику низки держав континенту. Відданим європарламентаріями 535 голосам «за» ратифікацію угоди такі протистояли 127 делегатів, які проголосували «проти». Переважна більшість із них підтримують крайню ліву чи ультраправу ідеологію: 47 представляють Європейських об'єднаних лівих, 24 – націоналісти з депутатської групи Європарламенту «Європа за свободу і демократію», 3 – депутати від групи Європейських консерваторів і реформістів, 2 – представники Європейського вільного альянсу, по одному – від Прогресивного альянсу соціалістів і демократів та Альянсу лібералів і демократів за Європу, а ще 49 депутатів (включаючи дочку й батька Ле Пен) позафракційні євроскептики. Оскільки (згідно з прийнятою в ЄС процедурою) повне застосування Угоди про асоціацію з Україною почнеться тільки після завершення її ратифікації національними парламентами всіх 28 держав-членів організації, очікувати на швидке просування документа, певно, не слід. Та й статистика яскраво свідчить про небажання деяких країн Європи (й часто з огляду саме на націоналістичне спрямування їхньої внутрішньої та зовнішньої політики) поспішати зі схваленням такого важливого для України міжнародно-правового акта. Принаймні сьогодні лише шість парламентів держав-членів ЄС – Болгарія, Латвія, Литва, Мальта, Румунія та Словаччина – ухвалили закони про його ратифікацію.

Але на відміну від Грузії та Молдови, які також підписали угоди

про асоціацію з ЄС 27 червня, Україна мала свої особливості підготовки до початку відповідної процедури на національному рівні. З одного боку, відтермінування пояснювалося необхідністю верифікації документа профільними міністерствами та відомствами, а з другого – мало суто суб'єктивні причини. Адже тільки після завершення тристоронньої міністерської зустрічі у форматі ЄС–Україна–РФ 12 вересня, результатом якої стало перенесення дати впровадження в повному обсязі ЗВТ між Україною та ЄС на 1 січня 2016 року, договірні сторони дістали можливість «рухатися вперед».

Під час згаданих «економічних перемовин» усі делегати «погодилися з важливістю просування в питанні лібералізації торгівлі», що має забезпечуватися створенням «інтегрованого економічного простору в регіоні» за рахунок імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (включно з поглибленою та всеохопною зоною вільної торгівлі) та Договору про зону вільної торгівлі в межах СНД. Основними умовами такої взаємодії мають стати: зобов'язання сторін, підтвержені ними в рамках СОТ; продовження застосування преференційного режиму ЗВТ СНД між Україною та Російською Федерацією; «додаткова гнучкість» ЄС, що полягає у відкладенні тимчасового застосування поглибленої та всеохопної ЗВТ з Україною до 31 грудня 2015 року, одночасно з продовженням дії автономних торговельних преференцій, наданих Євросоюзом на користь України 23 квітня 2014 року.

Хоча буквально кількадечного строку дії відповідних домовленостей виявилось достатньо, аби зрозуміти, що вони не тільки створюють безліч запитань щодо подальшого розвитку економік сторін, а й дозволяють їм трактувати положення схвалених документів ледь не в діаметрально протилежному форматі.

Не надто задумуючись над змістом досягнутого компромісного рішення чи, скоріше, просто ігноруючи сам факт його існування, офіційна Москва вирішила відразу ж «підсилити» свої позиції.

Ще напередодні тристороннього засідання, 10 вересня, міністр еконо-

мічного розвитку РФ Олексій Улюкаєв звернувся до міністра закордонних справ України Павла Клімкіна з проханням відкласти дату набуття чинності Угодою про асоціацію Україна–ЄС «до завершення процесу вивчення ризикових зон, що стосуються процедури імплементації документа». За його словами, «занепокоєння» російської сторони в цьому контексті можна умовно розподілити на своєрідні «блоки». Перший – це лібералізація тарифів між Україною та ЄС, яка, за розрахунками РФ, протягом першого року застосування завдасть шкоди російським виробникам на суму не менш як 100 млрд. рублів, бо російські товари витіснятимуться з українського ринку. Другий блок зауважень стосувався адаптації технічних регламентів виробництва, третій – уніфікації ветеринарних та фітосанітарних норм, четвертий – митного адміністрування та, зрештою, п'ятий – енергетичної проблематики.

Однак чи не одразу українське МЗС отримало ще «кінвоваційніші пропозиції»: РФ представила вітчизняній владі підготований проект документа про набуття чинності Угодою про асоціацію, який мав одночасно з нею ввести в дію норми, що враховували б позицію офіційної Москви. Розроблений Росією «додаток» мав на меті цілковиту трансформацію порядку виконання угоди, зокрема продовження строків «обнулення» мит за 144 товарними позиціями, існування «права вибору» між європейськими та російськими стандартами для українських виробників, а також надання їм можливості користуватися чинними сертифікатами санітарного контролю.

Ратифікація Угоди про асоціацію без зміни «жодної крапки» в попередньо схваленому тексті зруйнувала надії російського керівництва на впровадження, по суті, особливого режиму торгівлі України з країнами Митного союзу. І всі запевнення українського МЗС про те, що тристоронні домовленості від 12 вересня «усувають навіть гіпотетичну стурбованість російської сторони, пов'язану з імплементацією угоди», виявилися марними. Вже 19 вересня уряд РФ затвердив постанову № 959 «Про заходи митно-тариф-

ного регулювання стосовно товарів, країною походження яких є Україна», що передбачає можливість запровадження ввізних митних зборів щодо продукції, доставленої з території України, на принципах режиму найбільшого сприяння. Однак, за словами прем'єр-міністра РФ Дмитра Медведєва, документ почне діяти протягом 10 днів лише в тому разі, коли уряд України робитиме кроки щодо практичного застосування економічної частини Угоди про асоціацію або її імплементації «раніше визначеного строку» (1 січня 2016 року. – Ред.). Тобто російська влада *de facto* створила для себе доволі широкий «простір для маневру». По-перше, невідомо, які саме дії можуть трактуватися російською стороною як практичне застосування документа з боку українських візаві. По-друге, «програма битва» за зміну тексту угоди дає РФ можливість і надалі знаходити в ньому певні «неточності» чи «загрози» економікам Митного союзу. По-третє, анонсований Кабінетом Міністрів України 17 вересня План заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (згідно з яким документ має бути повністю впроваджено до 2017 року) остаточно утвердив нашу державу на шляху європейського розвитку, «зачинивши двері» перед вибором пострадянської моделі й, отже, надавши РФ можливість у будь-який момент заявити про недотримання Києвом міжнародних домовленостей.

Звичайно, заплановане всебічне реформування політичної, економічної й суспільної сторін життя українського суспільства, що повинно розпочатися одразу ж після набуття чинності політичною частиною Угоди про асоціацію 1 листопада 2014 року, в ідеалі має перетворити нашу державу на повноцінного європейського гравця, котрий безпеліційно міг би претендувати на членство в ЄС. Тим паче що, схваливши Резолюцію № 2014/2841 від 18 вересня, Європейський парламент офіційно задокументував можливість європейської перспективи України відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз. Тому зрозуміло, що офіційний Київ не має ні найменшого бажання поглиблювати відносини з державами-членами МС і насамперед із військовим агресором – РФ. Проте одіозне бажання її лідера розширити сфери впливу чи, скоріше, продовжувати «патрунувати» підвітних раніше гравців міжнародної сцени за жодних обставин не змусить Москву відступити. Тим паче якщо в неї ще залишатиметься шанс.

Зважаючи на ситуацію, котра склалася в процесі ратифікації та імплементації Угоди про асоціацію Україна-ЄС, можна констатувати: РФ не просто отримала якісь примарні шанси на задоволення своїх інтересів, а вкотре довела можливість здійснен-

ня тиску на регіональних акторів міжнародних відносин і, що найважливіше, існування достатньої кількості важелів впливу для цього.

Приміром, анонсований вітчизняними високопосадовцями ефект, який може бути досягнутий у результаті відтермінування запровадження повноцінної ЗВТ Україна – ЄС на 15 місяців, стане прямим наслідком задоволення російських вимог. За словами Комісара ЄС з питань торгівлі Карла де Гухта, рішення про продовження дії режиму автономних торговельних преференцій для українських експортерів надасть усім сторонам «перепочинок для обговорення проблем, які можуть виникнути». Звичайно ж, не йдеться про формат двосторонніх відносин Україна-ЄС. Суть – у тих втратах, котрих може зазнати українська економіка після запровадження односторонніх мит на вітчизняні товари з боку РФ. Бо незважаючи на заяви єврочиновників про «безпрецедентність» цього кроку, що є не чим іншим, як «жестом підтримки та солідарності з Україною», доволі нескладно відстежити справжню логіку таких дій Брюсселя. Наразі Євросоюз (і це особливо стосується ультраправих сил) частенько наголошує на неможливості 100-відсоткової ліквідації наслідків потенційного економічного дефолту України, а відтак, не братиме на себе відповідальності за реанімацію вітчизняної економіки в разі її остаточного краху. Адже (хоч як це тривіально й звучить) бюрократичний апарат ЄС є механізмом обстоювання інтересів держав-членів, делегованих їхніми урядами. Тому жодна з них не відмовиться від можливості задоволення власних зовнішньополітичних пріоритетів, нехай і не на користь інших учасниць Євросоюзу. До того ж більшість із них уже достатньо постраждала від «паритетного» запровадження економічних санкцій з боку РФ.

Продовження застосування односторонніх торговельних преференцій для України чи не одразу внесло розкол до лав євробюрократів та українського політикуму.

З одного боку, можливість безмитного ввезення українських товарів на ринки держав-членів Євросоюзу дасть змогу національним підприємцям виграти додатковий час для пристосування до умов посиленої конкуренції в рамках ЗВТ Україна – ЄС, а нашій державі – зберегти баланс між реалізацією положень цієї ЗВТ і продовженням дії режиму вільної торгівлі з Росією на засадах відповідного Договору в рамках СНД. За попередніми розрахунками, така схема взаємодії має щорік додавати до вітчизняного бюджету майже 500 млн. євро, при цьому залишаючи український ринок захищеним. Якщо взяти до уваги той факт, що внаслідок відсутності впродовж кількох попередніх років фінансово-економічного реформування в державі національний ринок потер-

пає від руйнівного впливу серйозних макроекономічних дисбалансів, таке рішення сторін сприймається досить схвально. До речі, воно має дати можливість українським товаровиробникам переорієнтувати власний експорт з російського на інші закордонні ринки, бо сьогодні їм вдалося змінити вже 60% напрямів відповідних поставок. Та цього замало.

З другого боку, така «просторова трансформація» національного експорту повинна бути підтверджена стабільністю постачань та затребуваністю української продукції, адже достеменно невідомо, чи зможуть нові, доволі екзотичні ринки збуту на зразок Мозамбіку або Нової Каледонії забезпечити надійний режим двосторонньої співпраці. Крім того, автономні торговельні преференції ЄС матимуть позитивний ефект для вітчизняної економіки лише в короткостроковій перспективі, забезпечивши приріст ВВП України на 1,5%. Натомість повномасштабне запровадження поглибленої та всеохопної ЗВТ з ЄС створить умови для кумулятивного збільшення ВВП нашої держави приблизно на 14%. Навіть за умови, що такого результату можна буде досягти лише протягом десяти років, він повністю компенсуватиме негативний вплив потенційного одностороннього скасування режиму вільної торгівлі з боку РФ: за цим сценарієм, український ВВП може отримати приріст на рівні 9,5%. Суть у тому, що наявні сьогодні в рамках преференційної взаємодії квоти не тільки не поширюються на всі групи українських товарів, а й лімітують їхнє постачання, фактично змушуючи національних експортерів відшукувати нові ринки збуту, щоб не стати на шлях розвитку найгіршого сценарію – збитковості виробництва.

Усвідомлюючи це, РФ знову долучила до переліку своїх тактичних засобів впливу «газовий арсенал», адже дефіцит енергоносіїв здатен зупинити українські підприємства, а відтак і випуск продукції. Сьогодні бажання енергетичної незалежності України та ЄС, по суті, задеклароване лише на папері: на практиці обидві сторони все ще залежать від російського газу. І якщо українці з цілковитою впевненістю заявляють про свою готовність залишитися без постачань російських ресурсів, європейці, м'яко кажучи, просто не готові піти на такі жертви. Розпочаті 2 вересня 2014 року реверсні поставки блакитного палива з території Словаччини до України, замість 40% російського газу, дали змогу вітчизняному уряду скоротити його дефіцит до 5 млрд. куб. метрів. Однак, прагнучи перешкодити реалізації досягнутих сторонами домовленостей та розуміючи юридичну необґрунтованість своїх претензій до європейських партнерів, РФ укотре перекинула газовий вентиль, зменшивши постачання енергоносіїв до Польщі, Німеч-

чини, Австрії та Словаччини на 10%. Теоретично такі обмеження не мають особливо вплинути на здатність європейських компаній гарантувати надійність постачань газового ресурсу на ринки країн-учасниць ЄС. Проте політико-психологічний ефект цього кроку Москви виявився чи не одномоментно: 25 вересня національний оператор ГТС Угорщини *FGSZ Ltd.* призупинив поставки газу до України на невизначений термін, аргументуючи своє рішення «збільшенням попиту» на ресурс на внутрішньому ринку країни. Відтак уже 26 вересня під час тристоронніх енергетичних переговорів у Берліні українська делегація не тільки опинилася під тиском Росії, а й мусила йти на поступки, зважаючи на позицію Брюсселя. Хоча черговий пакет домовленостей чомусь по-різному

тракується українською владою та представниками Кремля: згода Києва перерахувати на рахунки російської сторони 3,1 млрд. доларів США до кінця поточного року розглядається нею як сплата боргу за спожитий газ, а от вітчизняним Міністерством енергетики та вугільної промисловості – як попередня оплата його поставок протягом зимового періоду.

Тож якщо врахувати, що Україна залежна від Російської Федерації через постачання російського не лише природного газу, а й ядерного палива на українські АЕС (обсяг вироблення електричної енергії на яких становить близько 50% від загальноукраїнських показників), маємо вкотре визнати: «енергетичний фронт» є вирішальним елементом тиску монополіста. Зрозуміло, що ані досягнуті зі

США домовленості про короткострокову грошову допомогу в розмірі 50 млн. доларів у сфері енергетики, ані анонсовані спільні проекти з енергонезалежності, фінансовані ЄБРР, не матимуть блискавичного ефекту. По суті, економічна криза, суспільна дестабілізація, агресивна війна РФ на території України та невпинне наближення зимових холодів змушують вітчизняних політиків іти на поступки, нехай і перед загарбником. Водночас маємо свідчення владного бажання боротися й зменшувати залежність від північної сусідки в усіх сферах життєдіяльності суспільства. От тільки хотілося б, аби це бажання не зникло у вирі російських інтриг та великодержавницької геополітичної гри Москви, як це завше було раніше, ще з 1991 року.

Криза в Україні: ПАРЄ має вдатися до рішучих дій

Юлія АНАТОЛЕНКО

– Криза в Україні – кричущий приклад існування загроз правам людини під час конфліктів та в ситуації застосування насильницьких засобів, – зазначила Президент Парламентської асамблеї Ради Європи Анн Брассер, відкриваючи засідання осінньої сесії ПАРЄ 29 вересня 2014 року.

ночас наголосивши на важливості продовження діалогу між Україною та сусідньою їй Російською Федерацією задля остаточного врегулювання конфлікту. Крім того, було підкреслено необхідність усеохопного розслідування воєнних злочинів та запобігання подальшому посиленню протистояння в Україні, котра «перебуває на межі гуманітарної катастрофи».

– Росія втратила довіру держав – членів міжнародної спільноти. Нині вона має можливість відновити її довіру шляхом виведення військ із території України та відновлення її суверенітету, а також завдяки дотриманню цінностей Ради Європи, – наголосив Штефан Шеннах.

Комісар Ради Європи з прав людини Нільс Мужнієк (який цьогоріч кілька разів відвідав Кримський півострів) повідомив про постійні втручання в особисте життя кримських татар, що «можуть стати причиною розколу цього етносу» й тому мають бути припинені.

– Сили так званої самооборони Криму також були причетні до інцидентів, пов'язаних із грубими порушеннями прав людини, зокрема викрадення цивільних осіб, – зазначив Комісар РЕ.

Він висловив занепокоєння щодо свободи ЗМІ на території півострова, повідомивши, що певна частина кримських видань припинила свою роботу, журналісти постійно отримують на свою адресу погрози, а їхнє обладнання конфіскується.

Нільс Мужнієк звернувся до міжнародної спільноти із закликом негайно надати допомогу Україні, котра гарантувала б задоволення короткотермінових суспільних потреб та реконструкцію зруйнованих об'єктів у довгостроковій перспективі.

Зі свого боку, голова Постійної делегації Верховної Ради України у ПАРЄ, народний депутат України Іван Попеску зазначив, що протягом останнього року жодна сесія асамблеї не проходила без обговорення ситуації в нашій державі.

– Проте ця ситуація щораз дедалі більше ускладнювалася, – підкреслив він.

– Воєнний конфлікт в Україні також є нагадуванням про роль, яку Рада Європи та її Парламентська асамблея повинні відігравати в процесі становлення довготривалого демократичного миру, вибудованого на основі відповідного діалогу та співпраці. Тобто про ту місію, котру передбачили для неї батьки-засновники нашої організації і яка все ще актуальна в Європі сьогодні, – підкреслила Анн Брассер, додавши, що Росії в цій ситуації варто «будувати справжній мир, а не створювати його ілюзії».

– Сьогодні необхідно створити умови для тривалого припинення вогню та цілковитого виведення іноземних військ із території України, – зазначив доповідач ПАРЄ по Україні Штефан Шеннах, відкриваючи 1 жовтня дебати осінньої сесії ПАРЄ «Криза в Україні».

Він закликав до відновлення суверенітету нашої держави в рамках її міжнародно визнаних кордонів, вод-

